

Voják Revoluce

V doprovodu své ženy a několika dalších navrátilivších se vězňů se Josip Broz, stále s čepicí z ovčí kůže, kterou dostal při svém prvním vstupu do Rudé gardy, vydal zpět do své země přes Balt. Byla to dlouhá a únavná cesta přes válkou zničený kontinent. Nakonec v září 1920 dorazil s Polkou, která nyní čekala dítě, do Kumrovce. Vesnice vypadala stejně. Vydal se do otcova domu, jen aby mu řekli, že tklobouk jeho rodina se přestěhovala do jiné vesnice poblíž. Vydal se tam a našel otce a jednoho z bratrů, jak sedí u večeře. Jeho matka prý zemřela v roce 1918. Několik hodin po jejich příjezdu Polka porodila chlapce, jejich první dítě, ale dítě po dvou dnech zemřelo. Nebyl to šťastný návrat domů. I historky o revoluci se zdály být přehnané. Mezi rolníky došlo k nějakým nepokojům, ale to bylo všechno. Bohužel se oba dva na další sebrali své věci a vydali se do Záhřebu hledat práci. Broz nyní odhodil svůj jemný kožešinový klobouk ve prospěch méně nápadného plstěného. aNc tu da budem \arnaml/" řekl příteli, který se ho zeptal, co s ním udělal: "Nechci ze sebe dělat exhibici."

Během šesti let, které Josip Broz strávil v zahraničí, došlo ve střední a východní Evropě k mnoha změnám. Válka už dva roky skončila. Německo bylo oslabeno. Stará habsburská říše se rozpadla. Sám se stal občanem nového království Srbů, Chorvatů a Slovinců, později přejmenovaného na Jugoslávii. Vytvoření jugoslávského nebo jihoslovanského státu bylo vyvrcholením historického procesu, který začal asi o čtrnáct nebo patnáct století dříve, když se sem ze stepí a lesů severu poprvé přistěhovali předkové slovanských národů a ras, které dnes obývají Jugoslávii. Jejich dějiny byly od počátku bouřlivé a zmatené, plné krveprolití a násilí.nce, hrdinství a zrady. Jednotlivá srbská, chorvatská, bosenská a slovinská knížata a náčelníci střídavě bojovali o nadvládu mezi sebou nebo se spojovali v boji proti tomu či onomu ze svých sousedů. Aby dosáhli svých bezprostředních cílů, získávali na pomoc vnější mocnosti, Byzanc nebo Turky, Uhry nebo Benátky, císaře nebo papeže. A posléze by opět spojily své síly, aby odhodily cizí věrnost nebo spojenectví, které krátce předtím tak rSnadno přijato. Vynikali v umění postavit jednu velmoc proti druhé: Papež proti císaři, Řím proti Byzanci, Teutoni proti Turkům. Jejich konečný cíl však zůstával neměnný: prosazování vlastních zájmů a zachování vlastní nezávislosti. Tento cíl sledovali se zvláštním elánem a houževnatostí.

Pro tato malá království a knížectví, která se nacházela mezi protichůdnými silami Východu a Západu, byl však boj o přežití tvrdým oříškem.d jedna. Postup osmanských Turků na západ bylo stále těžší zastavit. V roce 1389 byl u Kosova na osudném Kosově poli poražen a zabit srbský car Lazar a jeho národ přešel pod tureckou nadvládu. Sousední knížectví se poddávala jedno po druhém. V roce 1528 padlo Turkům Jajce, poslední zbývající bosenská pevnost. Celý Balkánský poloostrov byl nyní pod cizí nadvládou, Turci se rozprostírali na jihu a východě, zatímco Rakušané a Maďaři postupovali vpřed. a Benátčané se usadili na pobřeží Jaderského moře. Tímto způsobem se od sebe oddělili jižní Slované, Srbsko a Bosna se dostaly pod tureckou nadvládu, zatímco Chorvatsko a Slovinsko se časem staly provinciemi habsburské říše. Dalmácie zůstala po určitou dobu benátským územím, poté ji rovněž pohltilo Rakousko-Uhersko.

Od té doby, ačkoli je spojoval společný jazyk a společný rasový původ, se obě hlavní skupy Jihoslovanů byly od sebe odděleny hranicemi velmocí, pod jejichž nadvládou spadaly, a tak se postupně odcizovaly. Pod volnou, i když někdy divokou vládou sultánů* se Srbové začali dívat na východ. Jejich církev byla východní, pravoslavná, v jejímž čele stál konstantinopolský patriarcha. V Bosně mnozí přijali víru svých dobytých a stali se mohamedány. Chorvaté a Slovinci naproti

tomu vzhlíželi na západ, k Vídni. Podlenáboženství, stejně jako jejich habsburští páni, patřili k západní, římské církvi. Již v desátém století papež Jan X. nazval Chorvaty "specialissimi filii Sanctae Romanae Ecclesiae"/ a jejich následný odpor vůči Turkům jim od papeže Julia II. vynesl hrdý příliv "Antemurale Christianitatis". Postupem času se z nich stal, co se týče civilizační úrovně a všeobecného pohledu, spíše západní než východní národ. Zatímco Bělehrad zůstal tureckou pevností, se Záhřeb stal evropským městem. Pokud však Srbové v některých ohledech zaostávali za svými chorvatskými a slovinskými bratry za hranicemi, nikdy neztratili lásku ke svobodě. Po celá staletí turecké nadvlády udržovaly v srbské hornaté krajině ducha nezávislosti malé partyzánské oddíly, napůl zbojníci a napůl vlastenci. Ve svých horských pevnostech, pod vládou vlastních knížat a knížecích biskupů, pomáhali zejména Černohorcistoleť za stoletím.

Proto když se na počátku 19. století začala rozpadat Osmanská říše a ze Západu se do Evropy začaly šířit nové síly liberalismu a nacionalismu, zůstalo v Srbsku ještě jádro odporu připravené vzplanout v plnohodnotné národní povstání. V roce 1804 povstali Srbové pod vedením rolníka jménem Kara Djordje neboli Černý Jiří a během tří let vyhnali Turky ze Srbska. V roce 1809 se Turci vrátili, ale Černý Jiří je opět vyhnal, tentokrát s ruskou pomocí. V roce 1813 se opět vrátili v drtivé přesile. Černý Jiří byl poražen, uprchl do zahraničí a Turci jmenovali správcem země pastýře Miloše Obrenoviče. V roce 1815 však Srbové znovu povstali, nyní pod vedením Miloše Obrenoviče, kterého Turci sami jmenovali místokrálem. Během jediného tažení Obrenovič Turky vyhnal a prohlásil se srbským knížetem. Turci souhlasili, že ho uznají, a na oplátku přijal sultánovu svrchovanost. Když se Černý Jiří v roce 1817 vrátil do své vlasti, byl okamžitě zavražděn a jeho hlavu poslal sultánovi Miloš Obrenović, který dal přednost tomu, aby jeho soupeř osvoboditel bezpečně zmizel z cesty, a uvítal tuto příležitost, jak se vlichotit svým bývalým nepřátelům.

Následujících sto let představuje Srbsko neobyčejný obraz násilí, intrik a nepokojů. Soupeřící dynastie, založené dvěma soupeřícími osvoboditeli rolníků, Karou Djordjem a Djordjem. Obrenoviče, sloužily jako shromaždiště znepřátelených frakcí. Moc přecházela z jedné strany na druhou a zase zpět. Knížata a králové, patriarchové, ministerští předsedové a vrchní velitelé se střídali v nepřehledné posloupnosti, kterou regulovalo soupeření, vraždy a intriky velmocí. Veřejné násilí a soukromé skandály byly na denním pořádku. Ve vnějších vztazích se Srbsko postavilo nejprve na stranu jedné velmoci a pak na stranu druhé, zatímco velmoci se pro své partnery, poskytl podporu nejprve jedné srbské frakci a poté svým protivníkům. Jakkoli se však tyto procesy mohou zdát při podrobném zkoumání zmatené a nepotěšující, posuzovány jako součást celku se jeví jako pouhé události v boji hrdého a bouřlivého národa za jednotu a státnost.

Po boji po boku Ruska v rusko-turecké válce v roce 1877 byli Srbové v roce 1878 odměněni udělením úplné nezávislosti na Turecku. Jako nezávislé království nyní Srbsko se stával stále větším středem zájmu těch Jihoslovanů, kteří stále zůstávali pod cizí nadvládou. Stávala se také příčinou stále většího znepokojení Rakouska-Uherska, které v nárůstu srbského nacionalismu, záměrně podporovaného Ruskem, spatřovalo přímé ohrožení bezpečnosti a celistvosti svých vlastních panství. Až do roku 1903 byly obavy Rakouska do jisté míry rozptýleny díky osobnímu vlivu, který se jí podařilo získat na dynastii Obrenovićů. V tomto roce však král Alexejnder Obrenović byl s mimořádnou brutalitou zavražděn skupinou vojenských spiklenců a jeho tělo bylo spolu s tělem jeho manželky Dragy svrženo z okna paláce do zahrad pod ním. Na jeho místo nastoupil král Petr Karadjordjevič, vnuk Černého Jiřího, jehož proruské a protirakouské sklony byly dobře známy. Od té doby byl postoj Rakouska k Srbsku stále nepřátelštější a situace na Balkáně stále napjatější.

V roce 1908 rakouská vláda promálně anektovaly slovansky obydlené provincie Bosnu a Hercegovinu, které sice zůstaly nominálně součástí Turecka, ale v roce 1878 byly Berlínskou smlouvou převedeny pod jejich správu. Srbové, rozhořčení anexí území, které považovali za srbské, neztráceli čas a snažili se získat náhradu jinde. V roce 1912 vyhlásili ve spojení s Černohorci, Řeky a Bulhary válku Turecku a v průběhu krátkého a velkolepého úspěšného tažení se jim podařilo vybojovat sign se podařilo vyrvat jí téměř vše, co Turecku v Evropě zbylo. V roce 1913 bojovali o plody společného vítězství s Bulhary, svými spojenci z předchozího roku, a těžce je porazili. Z těchto bojů vyšli s posílenou prestiží, jejich území se rozšířilo o Staré Srbsko a většinu Makedonie a jejich národní vědomí bylo rozjitřené jako nikdy předtím. V létě 1914 se rakouská vláda rozhodla, že nastal čas eliminovat národnostní rozdíly. jednou provždy zlikvidovat srbskou hrozbu. Záminku jim poskytl atentát na arcivévodu Františka Ferdinanda v Sarajevu v červnu 1914.

Od roku 1914 do roku 1918 Srbové skvěle bojovali proti strašlivé přesile. Zpočátku se Rakušanům více než dařilo. Pak proti nim byly postaveny neodolatelně silné spojené rakousko-německé síly pod německým velením. Jejich země byla obsazena a zpustošena. Přesto bojovali dál. Poté, co uprostřed zimy ustoupili pěšky...přes albánské hory až k Jaderskému moři byly hlavní srbské síly evakuovány. Spojenci do Soluně, odkud se z jihu probíjaly zpět do Srbska. Během strašlivých válečných útrap a nebezpečí Srbové nikdy neztratili naději a neztratili ze zřetele svůj konečný cíl. Bojovali za svou existenci jako národa a také za jednotu s jihoslovanskými menšinami v Rakousku-Uhersku.

Jejich cíle a naděje sdílelo mnoho jihoslovanských bratrů napříč border. V průběhu války dezertovalo velké množství chorvatských a slovinských vojáků v rakouských jednotkách ke Spojencům a na území Spojenců byl vytvořen Jugoslávský výbor, který jednal o vytvoření jugoslávského státu. V průběhu roku 1918 byla v Záhřebu ustavena Jugoslávská národní rada Srbů, Chorvatů a Slovinců z říše a po konečném rozpadu Rakouska-Uherska byl tímto orgánem a srbskou vládou společně vyhlášen jednotný jihoslovanský stát. Současně se Černohorci, kteří byli dosud nezávislí, formálně sesadili svého krále a vyhlásili spojení Černé Hory se Srbskem. Dne 16. prosince 1918 společné zasedání srbské Skupštiny a záhřebského sněmu formálně ratifikovalo unii a král Peter Karadjordjević se stal prvním králem nového Trojjediného království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Po jeho smrti o tři roky později nastoupil na královský trůn jeho syn Alexandr, tvrdohlavý, odvážný a přísný muž s autokratickou povahou. se silným, i když omezeným smyslem pro povinnost, který si za války získal všeobecný obdiv svou statečností. Nový jugoslávský stát byl více než dvakrát větší než staré Srbské království a měl více než dvojnásobný počet obyvatel. S téměř dvanácti miliony obyvatel, které tvořilo přibližně pět milionů Srbů, tři miliony Chorvatů a jeden milion Slovinců, se jeho území rozkládalo od hranic Itálie, Rakouska a Maďarska na severu až po hranice Řecka a Albánie na jihu. Na západě se jeho pobřeží táhlo čtyři sta kilometrů podél Jaderského moře. Na východě se jeho hranice táhly s hranicemi Rumunska a Bulharska. Geograficky se jednalo o zemi nekonečné rozmanitosti. K srbským kopcům, lesům a zelené zvlněné krajině se přidala alpská údolí a slovinské hory s hustými borovicovými lesy, bohatá zemědělská krajina Chorvatska a Slavonie, divoká hornatá krajina Bosny, houštinatá vrchovina Makedonie, usměvavé pobřeží a skalnaté vrcholy Dalmácie a Černé Hory. Její obyvatelé se lišili téměř stejně jako kraje, které obývali. Svým původem však byli všichni Jihoslované a mluvili různými varietami téhož jihoslovanského jazyka. A nyní, po staletích odloučení a čtyřech letech celosvětového krveprolití a utrpení, způsobeného, ne-li přímo vyvolaného, jejich touhou po národní jednotě, byli konečně spojeni v jihoslovanském státě, který svým rozsahem a složením zdaleka vycházel vstříc jejich společnému hopes a aspirace.

A přesto sotva se jižní Slované sjednotili, hned se mezi sebou prudce rozhádali. Srbové, pravda, nebyli nespokojeni. Byli na vrcholu a tam, jak cítili, měli být. Oni koneckonců nesli tíhu a žár dne. Jejich národní vůdci před sto lety zvedli prapor povstání proti Turkům a dotáhli do konce myšlenku nezávislého jihoslovanského státu. Jejich vojska bojovala pro větší slávu tohoto státu v balkánských válkách v letech 1912-13. V následující evropské válce bojovali opět po boku spojenců, a to v době, kdy mnoho Chorvatů a Slovinců nebojovalo za spojence, ale za Rakušany. Za šest let téměř nepřetržité války ztratili milion mrtvých - čtvrtinu všech obyvatel své země. Nyní, když bylo dosaženo vítězství a díky jejich úsilí byli Jihoslované konečně sjednoceni, bylo to, jak se cítili, správné a vhodné, aby v novém státě, který založili, měli vedoucí úlohu: správné a vhodné, aby hlavní město bylo v Bělehradě, srbském městě, aby na jeho trůně seděl srbský král, aby jeho záležitosti řídili srbsští státníci, aby jeho armáda byla pod srbským velením, aby jeho národní církví byla srbská pravoslavná církev. Za těchto podmínek hrdě a s radostí vítali své chorvatské a slovinské bratry v převážně srbském státě.složit.

Chorvati a Slovinci - zejména Chorvati - si však mysleli něco jiného. Zatímco Srbové se dívali na východ, oni se naučili dívat na západ. Zakládali si na své vyšší civilizaci. Měli pocit, že je to opravňuje k většímu vlivu na věci, než jakého se jim dostávalo. Větu "Tisíc let chorvatské kultury¹" měli neustále na jazyku. Lpěli na své církvi - západní, římské. Lpěli na svých národních vůdcích, kteří se nemalou měrou podíleli na založení nového státu a kteří byli nyní prakticky vyloučeni z řízení jeho záležitostí.

Již během jednání, která předcházela vyhlášení společného jugoslávského státu, dala srbská vláda najevo, že jí jde spíše o zvelebení Srbska než o vytvoření rovnoprávného svazku Srbů, Chorvatů a Slovinců. Tento první dojem byl následnými událostmi hojně potvrzen. Staré srbské politické strany zaujaly dominantní pov Ústavodárném shromáždění, které se sešlo v Bělehradě v roce 1921, a ústava, kterou vyhlásilo v červnu téhož roku, měla silně centralistický charakter a záměrně počítala s udržení srbské hegemonie. Na přání chorvatských zástupců, kteří se vyslovili pro federální řešení, nebyl brán žádný zřetel.

V Chorvatsku mezitím ve volbách drtivě zvítězila Chorvatská republikánská rolnická strana Stjepana Radiće. Tato strana, jak napovídal její název, se zasazovala o Chorvatů a za selskou republiku. Její vůdce Stjepan Radić, obtloustlý, zavalitý mužík s měsíční tváří a špičatým plnovousem, byl skutečným tribunem lidu. Byl to plamenný, poněkud zmatený řečník, který se mezi svými chorvatskými sedláky těšil obrovské oblibě. Radić sice v zásadě přijímal myšlenku jihoslovanského bratrství, ale nikdy neprojevoval velké nadšení pro nový stát a již v roce 1921 se dostal do vážného konfliktu s jeho vládci, jimiž byl nejednou uvězněn pro jeho politické aktivity.

Represe však chorvatský problém nijak nevyřešily. Brzy se v Chorvatsku našli tací, kteří reptali, že za Habsburků bylo lépe, kteří s lítostí vzpomínali na staré dobré časy, kteří bez vřelosti mluvili o svých nově nalezených slovanských bratrech, kteří dokonce mluvili o nezávislém Chorvatsku.

Po zpusťování a zkáze válečných let nové Trojspolkové království nutně potřebovalo období klidu. To se však nestalo. Od samého počátku se torProblém Chorvatska a ostatních národností v novém státě ovládal jeho politický život a udržoval ho v neustálém napětí. Ani to nebylo všechno. Národní hospodářství bylo zcela rozvráceno. Mezi průmyslovými dělníky panovala rozsáhlá nezaměstnanost. Demobilizovaní vojáci a navrátní váleční zajatci rozšiřovali řady nezaměstnaných. Rozsáhlé oblasti venkova byly v bojích zpusťovány, úroda zničena a dobytek odvezen nebo vyvražděn. Potraviny a suroviny byly krátké, ceny vysoké a mzdy nízké. Existovala neomezená korupce a ziskuchtivost. Znovu a znovu byla povolávána vojska, aby potlačila stávk y a nepokoje.

Tento neutěšený stav věcí každopádně přispěl k jednomu mlýnu. Ve volbách v roce 1920 bylo do Ústavodárného shromáždění zvoleno ne méně než padesát devět komunistických kandidátů a počet členů komunistické strany v celé zemi brzy vzrostl na šedesát tisíc. I zde byla revoluce ve vzduchu.

Jugoslávská komunistická strana nebo Socialistická dělnická strana, jak se zpočátku jmenovala, vznikla v Bělehradě v dubnu 1919 z různých prvků, zejména ze Srbské sociálně demokratické strany a různých dalších socialistických stran z oblastí, které byly dříve pod rakousko-uherskou nadvládou. Na svém prvním sjezdu nová strana ostře odsoudila starou Socialistickou internacionálu za její zradu dělnické třídy a formálně se připojila k nové Komunistické internacionále neboli Kominterně, která byla založena v roce 1919. Rusko pouhých šest týdnů předtím. Na druhém sjezdu, který se konal v červnu 1920 ve Vukovaru, dostala strana definitivně komunistickou podobu a formálně přijala název Komunistická strana Jugoslávie. Její stanovy a organizace byly přetvořeny podle ruského vzoru a za cíl bylo prohlášeno vytvoření Jugoslávské sovětské republiky revolučními prostředky, která by se nakonec stala součástí Světového komunistického svazu. Skupina delegátů, kteří odmítli přijmout dvacet jedna podmínek Kominterny, se rozhodla, že se bude podílet na vzniku Komunistické strany, které zahrnovaly úplné podřízení všech komunistických stran Kominterně, byly formálně vyloučeny. Od nynějška měla být první loajalita jugoslávských komunistů, stejně jako všech ostatních ortodoxních komunistů kdekoli na světě, nikoli k vlastní zemi, ale k zemi revoluce, k Rusku, k Sovětskému svazu.

Pro Josipa Broze, který se čerstvě vrátil z Ruska, na tom nebylo nic šokujícího. Naopak. Nové království Srbů, Chorvatů a Slovinců pro něj neznamenovalo o nic víc než staré Austro-Uhersko. Jeho naděje, cíle a loajalita ležely jinde. Nová strana přesně odpovídala jeho aspiracím. Jeho prvním činem po návratu domů bylo vstoupit do ní. V září 1920 byl zapsán jako člen záhřebské pobočky.

V té době si již našel práci jako strojník ve strojírenské dílně v Záhřebu a obnovil své členství ve Svazu kovodělníků. To mu poskytlo řadu příležitostí k tomu, na čem mu nyní záleželo ze všeho nejvíce: k šíření nové víry. Ana odborových schůzích rozdával letáky a agitoval za vyšší mzdy a lepší pracovní podmínky. Měl příjemnou a přesvědčivou osobnost a byl oblíbený u svých kolegů, kteří ochotně naslouchali jeho slovům. Měl pohotový smysl pro humor, neustále se smál a žertoval; vždycky rád udělal příteli radost. Sám viděl problémy jasně a měl dar je ostatním jednoduše přiblížit. Jeho zkušenosti a horoucí přesvědčení, které které od nich získal, mu dodaly jistotu. Ačkoli mu bylo teprve dvacet let, mluvil s autoritou. Mluvil o třídním boji a o tom, co sám viděl v Rusku, a o nutnosti, aby se dělníci chopili moci ozbrojenou silou. V tomto období hlubokého politického, sociálního a hospodářského neklidu padla jeho slova na úrodnou půdu. Tu zimu pomáhal organizovat stávkou kovodělníků v Záhřebu.

V novém království se však úkol agitátora stával stále nebezpečnějším. Bělehradská vláda, varovaná tím, co se dělo v Rusku a jinde, se od počátku dívala na komunisty se strachem a odporem. Nová vlna stávek ji ještě více vyděsila. V prosinci 1920 vydal ministr vnitra proklamaci, která přísně omezovala činnost komunistické strany. V létě 1921 pak došlo ke komunistickému atentátu na knížete regenta a o měsíc později k atentátu na ministra vnitra, který spáchal jeden z členů komunistické strany. Skupina mladých komunistů, dala úřadům příležitost, kterou chtěly. Im srpna 1921 byl parlamentem schválen zákon na obranu státu, který povoloval drastická opatření proti teroristům. Na jeho základě bylo vyloučeno padesát devět komunistických poslanců a komunistická strana byla prohlášena za ilegální. Její členové podléhali okamžitému zatčení a uvěznění. Od této chvíle byli Josip Broz a jeho soudruzi politickými psanci. Represe mají často povzbuzující účinek. IV případě jugoslávských komunistů tomu tak nebylo. Straně chybělo účinné vedení. Její vůdci, zahnání do podzemí nebo do

exilu v důsledku rázných policejních akcí, plýtvali časem a energií ve vnitřních sporech, hádali se mezi sebou, utápěli se v nejrůznějších kacířstvích a úchylnkách, zanedbávali nejslibnější příležitosti k vytváření problémů a nechávali řadové členy, aby se o sebe postarali, jak nejlépe dovedou. Stále více času trávili mimo Jugoslávii, tj. n. Rusku, Rakousku nebo Německu, kde se na postupných konferencích a kongresech donekonečna dohadovali o přednostech a nedostatcích svých teorií a protiteorií.

V těchto prvních letech neměl Josip Broz ve straně dostatečné postavení, aby se mohl podílet na tvorbě politiky nebo se zapojit do ideologických sporů na vysoké úrovni, které zmítaly holubníky Kominterny v Moskvě a ve Vídni. Ačkoli se jako teoretik příliš nevyznamenal, začal být známý jako spolehlivý a spolehlivý oddaný pracovník pro věc. Na začátku roku 1921 opustil Záhřeb a na základě inzerátu v novinách odešel pracovat do příjemné chorvatské vesničky Veliko Trojstvo do mlýna na mouku, který patřil Židovi jménem Samuel Polák. Jeho prací bylo starat se o padesátikoňový motor na dřevěné uhlí, který mlýn poháněl. Mlýn byl centrem života ve vesnici a Broz ve volných chvílích sedával na dvoře a povídal si se sedláky, kteří přiváželi obilí, aby ho mohli zavařit. kulaté. Mluvil s nimi o současných poměrech v Jugoslávii, o vysokých nákladech na všechno a o vysokém zdanění. Vyprávěl jim o svých zkušenostech z Ruska, o revoluci a o tom, jak to všechno bylo skvělé a jak komunismus vyřeší všechny jejich problémy. Sedláci poslouchali s otevřenými ústy a občas mu kladli otázky, na které měl vždy připravenou odpověď.

V provinciích byla komunistická stranická mašinérie silně rozvrácena tím, že vláda renátlaková opatření a jednotliví členové ztratili kontakt mezi sebou i se stranou. V roce 1923 se však Josipu Brožovi podařilo navázat kontakt s podzemními stranickými buňkami v okolních městech a v roce 1924 byl zvolen členem podzemního krajského výboru strany. Od té doby čas od času tajně navštěvoval Záhřeb jménem krajského výboru a podával zprávy Zemskému výboru pro Chorvatsko. Přítel, který v těchto prvních letech spolupracoval s Josipem Brožem, ho popisoval jeho upravený vzhled a přehlednost a efektivitu jeho politické práce. Nic na něm nebylo nedbalé nebo zmatené, vše bylo jasné, logické a rozhodné. Pochybnosti ani nerozhodnost u něj nebyly známy. To, co viděl v Rusku, zaznamenal přítel, měl stále na prvním místě v mysli a byl hluboce přesvědčen, že nic nemůže zabránit konečnému triumfu revoluce v jeho vlastní zemi.

Policie byla mezitím stále ostražitější. Brozovy neustálé příchody and goings brzy přitáhl jejich pozornost k němu. V roce 1924 byl udán knězem za spekulativní projev na pohřbu svého přítele a zatčen na základě obvinění z podvrtné činnosti. Naštěstí pro něj se však soudce, který byl pravoslavný, nelíbil knězi, který byl katolík, a tak byl po pouhém týdnu vězení propuštěn. Štěstí měl i na svého zaměstnavatele. Starý Samuel Polák, majitel mlýna, byl dobrosrdečný muž s početnou rodinou, který nad politikou svých mechaniků přivíral oči. další činnosti. "Jsi dobrý mechanik," říkával, "a je mi jedno, co děláš mimo mlýn." Ale v roce 1925 starý Polák zemřel a jeho zeť převzal vedení. Nový majitel byl méně dobromyslný a méně nakloněný Brožovi. Nelíbil se mu jeho postoj k výši mezd. Nelíbila se mu ani rostoucí pozornost, kterou začal přitahovat od policie. Situace se začínala komplikovat. Na podzim roku 1925 se na návrh zemského výboru část. y, Broz opustil Veliko Trojstvo.

Během čtyř a půl roku, které tam strávili, se Josipovi a Polce Brozovým narodily tři děti, dívka Zlatica, chlapec Hinko a další chlapec Žarko. Malý Hinko zemřel na úplavici, když mu bylo několik dní. Zlatica, hezké dítě se světlými vlasy a modrýma očima, které bylo otcovou radostí, se dožila téměř dvou let a pak zemřela na záškrť. Broz bohužel odnesl její tělíčko na hřbitov v malé hrubé

rakvi, kterou mu vyrobil přítel. pro něj. O rok později, když se mu podařilo našetřit dost peněz, nechal na malém hřbitově ve Veliko Trojstvu postavit mramorový náhrobek pro Hinka a Zlaticu. Je na něm vyrytý kříž a pod ním následující nápis:

Zde, v Božím pokoji, leží
Zlatica Broz, ve věku dvou let,
a její bratr Hinko ve věku 8 dní.
Nad vaším hrobem nechtě je klid a mír.
My, vaši zarmoucení rodiče,
s sebou odneseme
všechnu bolest a zármutek.

Po smrti svých prvních tří dětí bižarko v roce 1924 udělal rodičům velkou radost. Brzy z něj byl urostlý malý chlapec, plavovlasý a modrooký, stejně nápadně hezký jako jeho otec a matka.

Z Veliko Trojstva odjel Josip Broz do Kraljevice, malého námořního přístavu na severním Jadranu, kde ho nikdo neznal. Kraljevica byla příjemné městečko s pestře natřenými domky seskupenými kolem modrých vod zálivu na pozadí šedých skalnatých útesů a zelených borových lesů. Hned za městem, lemovaným borovicemi byla loděnice a Broz se zde po předběžném průzkumu nechal zaměstnat jako mechanik, stavěl a opravoval lodní motory. Když si našel pokoj v chatrči na kopci nad městečkem, poslal pro svou ženu a pro Žarka, kterému byly nyní téměř dva roky. Někdy, když přišel z práce, chodil plavat nebo rybařit s kamarádem, který byl rybář a měl loď. Jinak sedával doma nebo venku pod borovicemi a četl si malou sbírku knihy, které si přivezl z Veliko Trojstva. Většina z nich se zabývala sociálními problémy a měla levicový nádech. Byla tam Železná pata od Jacka Londona, Ženy a socialismus od Bebel, Matka od Gorkého a další. Když je sám přečetl, předával je přátelům, které si brzy našel mezi kolegy z loděnice. Ale jeho skutečným úkolem, úkolem, kvůli kterému tam byl poslán, bylo zorganizovat odborovou pobočku a stranickou buňku. Mzdy v loděnici byly špatné a předácní kontrolovaná společnost, která ji vlastnila, byla trvale v prodlení s platbou. Muži, kteří si stěžovali, byli propuštěni. Broz svým kolegům řekl, že pokud chtějí něčeho dosáhnout, musí se organizovat. Uměl to s ním a muži poslouchali, co říkal. Brzy vznikla pobočka odborů kovodělníků a on sám se stal závodním radou. Zorganizoval také dělnický sportovní svaz a kulturní skupinu, která pořádala malé koncerty. A na této úrodné půdě řádně zasadil sekretéská buňka.

Zanedlouho Broz usoudil, že nastal čas na zúčtování. Na jeho příkaz zorganizovala stranická buňka dvouhodinové přerušení práce. Vedení podniku bylo znepokojeno a vyhovělo některým požadavkům dělníků, ale ne všem. Povzbuzení tímto úspěchem vyhlásili odbory stávkou. Trvala devět dní, na jejímž konci vedení ustoupilo a souhlasilo se zvýšením mezd a okamžitým vyplacením všech nedoplatků. Současně vyvěsili seznam, na němž byla uvedena jména řady zaměstnanců, jejichž služebníky již nebyly vyžadovány. Blízko vrcholu bylo jméno Josipa Broze. Byl bez práce, ale jeho čas v Kraljevici nebyl promarněný. Když se v říjnu 1926 vrátil do Záhřebu, zanechal za sebou aktivní jádro průmyslových a politických nepokojů.

Ze Záhřebu odjel Broz do Bělehradu a odtud do Smederevské Palanky, malého poloprůmyslového městečka v zelené zvlněné krajině jižně od hlavního města, kde našel práci v železničních opravárenských dílnách, které zčásti vlastnili Francouzi. Zde se opět stal závodním správcem. Ještě předtím, než tam strávil půl roku, vedl spor s vedením kvůli pracovním podmínkám k jeho propuštění, ale opět za sebou zanechal prosperující stranickou organizaci mezi devíti sty dělníky továrny.

Po návratu do Záhřebu v dubnu 1927 se Broz hlásil ve straně pro nové instrukce.

Bylo jen přirozené, že tak učinil. Byl součástí mašinérie; byla to jediná autorita, kterou uznával. V ústředí strany byl dobře přijat. Způsob, jakým kterým plnil své poslední úkoly, svědčil o jeho energii, oddanosti a organizačních schopnostech. Dozvěděl se, že byl stranou, jejíž vliv v odborovém hnutí byl značný, vybrán, aby převzal funkci tajemníka záhřebské pobočky Svazu kovodělníků. V pětatřiceti letech se tak stal odborovým funkcionářem na plný úvazek, nebo možná by bylo správnější říci, že se stal stranickým funkcionářem na plný úvazek. Od té doby byl celý jeho život zasvěcen party. Policie již mezitím dospěla k závěru, že Josip Broz je něco víc než pouhý odborový organizátor. Aby ho však mohli poslat na delší dobu do vězení, potřebovali podle zákona na obranu státu konkrétní důkazy, že byl aktivním členem komunistické strany. V červnu 1927, krátce poté, co převzal funkci tajemníka svých odborů, byl zatčen a převezen do vězení k výslechu. Ze Záhřebu byl převezen do Bakar u Kraljevice, kde se nacházel. Zde byl konfrontován se šesti svými kolegy z loděnice. Zdálo se, že se někdo přiznal, že si od něj půjčil levicovou literaturu, a to odstartovalo vyšetřování. Nenašel se však nikdo, kdo by řekl, že je komunista. Všech sedm bylo v řetězech odvezeno do nedalekého města Ogulinu a umístěno do starobylé Frankopanovy věže s výhledem na hlavní náměstí, kde čekali na soud.

Brzy se ukázalo, že úřady s postavením Brože před soud nijak nespěchají. Více jim vyhovovalo, žeo držet ho ve vězení. Uplynulo několik týdnů. Nakonec se rozhodl, že je donutí vyhlásit hladovku. Poté, co pět dní nic nejedl, a to už byl sotva při vědomí, ho ve vězení navštívil předseda soudu, starý laskavý liberál, který se obával následků, jež by mohla mít smrt populárního odborového předáka ve vězení. Soudce se ho snažil přesvědčit, aby zanechal stávků a začal znovu jíst, a upozornil ho, že tím nikomu neudělá dobře. d vyhladověním k smrti. Broz se však nenechal odradit. "Lidé, kteří bojují, někdy umírají," odpověděl a dál opakoval, že se stávky vzdá, jen když bude postaven před soud nebo propuštěn.³ Nakonec svůj názor získal. Soudce mu dal slovo, že vyšetřování jeho případu bude brzy ukončeno a poté bude postaven před soud.

Při soudním procesu, který se konal v říjnu 1927, byl Broz odsouzen k sedmi měsícům odnětí svobody na základě obvinění z distributiny podvrtné literatury. Po jeho odvolání proti tomuto rozsudku byl případ předán vyššímu soudu a on byl prozatím propuštěn na svobodu. Do projednání odvolání se vrátil do Záhřebu a pokračoval ve své odborové práci. Kromě vedení Svazu kovodělníků se nyní stal tajemníkem Svazu kožedělníků*. Začal také hrát stále aktivnější politickou roli a o několik měsíců později byl zvolen členem ústředního výboru záhřebské pobočky strany.

Počátkem roku 1928 došlo v Jugoslávii k prudkému zhoršení hospodářské situace. Klesaly mzdy, rostly životní náklady, zvyšovala se nezaměstnanost. Výsledkem byla rozsáhlá nespokojenost a nepokoje, po nichž následovaly další represivní akce ze strany policie. Jugoslávská komunistická strana však nebyla ve stavu, kdy by tohoto, z jejího pohledu nadějného stavu, využila. Během sedmi let klesl počet jejich členů z šedesáti tisíc na pouhé tři tisíce. tisíc. V době, kdy hospodářská krize nabízela neobyčejně příznivou příležitost k rozdmýchání průmyslových sporů, tyto vzájemné spory a neshody a absence skutečného vedení účinně paralyzovaly činnost nejen strany, ale i komunisty ovládaných odborů. Pro Josipa Brože a jemu podobné horlivé stranické pracovníky, kteří se nezabývali ani tak abstraktními ideologickými otázkami, jako spíše dosažením praktických revolučních výsledků, byl tento stav věcí v rozporu se skutečností. jako hluboce znepokojující. Strana promarnila své příležitosti. Rozhodli se, že je třeba něco udělat. Jejich šance přišla na osmé stranické konferenci pro záhřebskou oblast, která se konala koncem února 1928.

Konference se konala tajně v malém domě na předměstí Záhřebu v noci z 25. na 26.

února. Dům, který patřil ženě s tajnými komunistickými sympatiemi, se nacházel na odlehlém místě a policii nebyl znám jako místo stranických schůzí. Třicet-Dva delegáti na ni dorazili samostatně a po záludných cestách, přičemž přijali důkladná opatření, aby se ujistili, že je nikdo nesleduje. Byli vpuštěni pouze po zadání stanoveného hesla. Konference se zúčastnil také Ukrajinec známý jako Milkovič, který zastupoval Kominternu. To znamenalo, že podrobná zpráva o konferenci a o postoji jednotlivých delegátů se v pravý čas dostane do Moskvy. Po úvodním projevu disidentského zubního lékaře se hlavní jednání zahájila zpráva tajemníka pobočky, který se snažil omluvit nečinnost strany tím, že ji svedl na mimořádnou ostražitost policie. Jeho poznámky byly přijaty v nevzrušeném tichu, které přerušovaly jen kroky hlídače přešlapujícího venku. Jakmile se tajemník pobočky posadil, vypuklo pandemonium, levice útočila na pravici a pravice na levici. To byl okamžik, na který Josip Broz a jeho přátelé čekali. Těžili z toho, že protivníci se jeden po druhém vrhali na Ústřední výbor a obviňovali ho z neefektivity a z neschopnosti zastavit hádky pravice a levice. Vůdčí roli sehrál sám Josip Broz, který, ačkoli byl nyní sám členem Ústředního výboru, se k útokům na něj energicky připojil a na závěr požadoval, aby konference zaujala rozhodný postoj proti "frakcionářství" a zaslala dopis přímo Kominterně, v němž by odsoudila ne jednu buoběma frakcím.

Broz a jeho přátelé byli sice v menšině, ale měli tu výhodu, že přesně věděli, co chtějí, zatímco jejich protivníci byli rozděleni mezi sebou. Těšili se ještě jedné výhodě. Vědomě či nevědomě měli podporu Kremlu a muže, který se rychle stával jeho nejvyšším pánem, Josifa Stalina, který zase z celého srdce sdílel jejich nechuť k frakcím a velmi preferoval "monolitní" stranu výhradně pod svým osobním kontrol.

Broz a jeho přátelé nakonec dosáhli svého. Zpráva tajemníka pobočky byla zamítnuta, byl zvolen nový ústřední výbor pro záhřebskou oblast a Broz jmenován tajemníkem. Bylo pět hodin ráno, když se delegáti konečně rozešli. Venku byla tma a padal sníh. Jeden po druhém se plahočili do svých domovů. Byla to užitečná noční práce.

Nový ústřední výbor o sobě dal brzy vědět. Brozovým prvním činem ve funkci tajemníka pobočky bylo poslat přímo do Kominterny, ovna hlavy stranických vůdců dopis v duchu toho, co sám navrhoval, v němž naléhal, aby byly podniknuty různé kroky k likvidaci "frakčních rozporů v Komunistické straně Jugoslávie".

Dopis ani jeho autor nezůstali bez povšimnutí. V květnu 1928 odpověděl Výkonný výbor Kominterny "otevřeným dopisem" adresovaným členům jugoslávské komunistické strany, v němž je znovu vyzval, aby ukončili frakční rozpory.

Současně se staré vedení strana pod vedením Simy Markoviče byla smetena a byl jmenován nový ústřední výbor. V Moskvě si mezitím pro budoucnost zapsali jméno Josipa Broze jako horlivého a spolehlivého služebníka strany.

V průběhu roku 1928 se vnitřní situace v Jugoslávii stále více vyhrcovala. Po dočasném příměří se Chorvatská rolnická strana opět dostala do otevřené opozice. Chorvatská otázka byla palčivější než kdy jindy. Hospodářská situace se ještě více zhoršila. Došlo k jako rozsáhlé nepokoje a nespokojenost. Policie byla stále aktivnější. Broz měl jako stranický tajemník v Záhřebu více práce než kdykoli předtím, pohyboval se v utajení, organizoval stávky a demonstrace, distribuoval zbraně a obecně dělal vše pro to, aby využil situace, která se stále více začínala podobat revoluční. V Záhřebu vedly prvomájové demonstrace organizované stranou ke střetu s policií, při němž byl sám zatčen a sent na čtrnáct dní do vězení. V Bělehradě vyvrcholily nepokoje kvůli chorvatské otázce výbuchem násilí. Krize nakonec dosáhla velkolepého vyvrcholení, když 20. června 1928 během bouřlivé debaty ve Skupštině vytáhl stoupenec vlády pistoli a zahájil palbu na opoziční lavice, přičemž smrtelně zranil Stjepana Radiće a bezprostředně zabil další dva členy Chorvatské rolnické strany. Mnohým se zdálo,

že se království Srbů, Chorvatů a Slovinců brzy rozpadne.

V Záhřebu byla střelba signálem k dalším demonstracím proti režimu a k třídním nepokojům, jichž se v čele zúčastnili komunisté, kteří pilně lovili v rozbouřených vodách, rozdávali zbraně, které měli, a rozdávali letáky vyzývající lid k povstání proti vládě. To zase vyvolalo ještě ostřejší reakci úřadů.

Policie nyní pátrala po Josipu Brozovi, o němž už neměla žádné informace. *Whatever*. Od té doby žil "v ilegalitě", jak se tomu říkalo. Začal nosit brýle a přijímal různá přestrojení a falešná jména. Jeden herec ze záhřebského divadla jeho příteli ukázal, jak nejlépe změnit svůj vzhled. Byl neustále na cestách, nikdy nespal déle než tři noci za sebou v jednom domě. Zatímco on chňapal po spěšném jídle nebo několika hodinách spánku, důvěryhodní kamarádi hlídali venku. Několikrát se mu podařilo uniknout jen o vlásek. Jednoho dne přijela policie, když platil. letecká návštěva kanceláří Svazu kovodělníků. "Je tu Josip Broz?" zeptali se. "Copak nevidíte, že tu není?" Broz pohotově odpověděl, načež policisté k jeho velké úlevě zasalutovali a vzdálili se. Při jiné příležitosti, když přišel do své kanceláře, našel policii již obsazenou. Tentokrát ho poznali, ale byl na ně příliš rychlý a skokem z okna na střechu jiné budovy se mu podařilo uniknout. Nový tajemník pobočky to neměl jednoduché. k určení.

Nakonec ho však policie dopadla. V jedenáct hodin v noci 4. srpna ho na ulici oslovil muž, kterého znal jen matně od vidění, a předal mu vzkaz, aby se urychleně dostavil na adresu Vinogradska Ilica 46, do pokoje, kde s dalšími členy strany občas přespával. Posel mu řekl, že tam jsou nějací soudruzi, kteří mají potíže a potřebují jeho pomoc. Broz byl předtím celou noc vzhůru a cítil se unavený. Aniž by se zastavil, aby si ověřil poslíčkovu pověření, zašel do domu č. 46. Když vstoupil do místnosti, byl zadržen dvěma policisty v civilu, kteří mu nasadili pouta a odvedli ho na policejní ředitelství na Ilici k výslechu. Padl do pečlivě nastražené pasti.

Tentokrát proti němu byla vznesena závažná obvinění: aktivní členství v ilegální komunistické straně; šíření komunistické propagandy; ilegální držení bomb a střelných zbraní. Po třech měsících ve vězení, 6. listopadu 1928 stanul spolu s pěti svými společníky před soudem v Záhřebu.

Proces, o němž se v místním tisku psalo s velkým ohlasem, byl pozoruhodný zejména jednou věcí: poprvé v něm vězeň otevřeně oslavoval komunistickou věc. Brozův křížový výslech se konal druhý den procesu. Zpravodaje pravicových novin *Novosti* zaujal způsob, jakým z lavice obžalovaných dominoval jednání. "Josip Broz," napsal,

byl předveden jako další. Jeho osobnost je v tomto procesu bezpochyby nejzajímavější. Jeho tvář ve vás vyvolá dojem oceli. Jeho světle šedé oči za brýlemi jsou chladné, ale ostražitě a klidné. V jeho případě je jeho postoj u soudu možná víc než pouhá póza, protože byl již dříve stíhán a za své politické přesvědčení si již několikrát odpykal trest. Mnozí z přítomných si byli nepochybně vědomi neústupnosti, s níž zastává své názory, a jeho křížovému výslechu pozorně naslouchali and v naprostém tichu.

Od samého začátku přešel Broz do ofenzivy. Na otázku předsedy soudu, zda rozumí obviněním, která proti němu byla vznesena, odpověděl, že ano, ale že se nepovažuje za vinného z žádného trestného činu. "Přiznávám," pokračoval, "že jsem členem ilegální Komunistické strany Jugoslávie. Přiznávám, že jsem šířil komunistickou propagandu a že jsem hlásal bezpráví, které proletariát trpí v rukou buržoazní vlády. Přiznávám, že jsem have tuto myšlenku vyjadřoval veřejně i soukromě od chvíle, kdy komunistická strana přestala být legální a stala se nelegální. Ale váš buržoazní soud neuznávám. Považuji se za odpovědného pouze své vlastní straně."

"Slyšel jste někdy o zákonu na obranu státu?" "Ano, slyšel.

"Slyšel jsem o něm, ale nečetl jsem ho. Nezajímal mě."

"Víte, že zakazuje veškerou komunistickou propagandu?" "Ano."

"Vím. Ale je to jen dočasný zákon, zákon, který přinesla jedna třída. proti jiné, zákon, který bude smeten ze stolu."

"V současné době však platí, stejně jako ostatní zákony této země, a každý, kdo ho poruší, skončí v lepoglavské věznici. Je to je to zákon, který má dlouhou ruku."

"Já vím. Ale není to zákon, který by byl přijat lidmi, a já se ho ani v nejmenším nebojím. Bylo by smutné, kdyby se komunistická strana nechala zastrašit dočasným kusem zákonem."

"Tvrdohlavě zahazujete své mladé životy zbytečně. vůbec."

"Já jsem jsem připraven přijmout důsledky svého jednání, ať už budou jakékoli." Na otázku o Božičkoviči, majiteli místnosti, v níž zemřel, odpověděl, že se mu to nelíbí.

byl zatčen, Broz popřel, že by Božičkovič byl komunista.

"Nerad," řekl, "myslím na to, že trpí nevinní lidé."

"Ale co ty ruční granáty pod jeho postelí?" zeptal se.

"Myslíte si," odpověděl Broz a vyhnul se otázce, "že by to bylo ke svržení současného režimu stačily čtyři ruční granáty?"

"Čtyři tady, čtyři tam, čtyři v každé ulici - a ty bysbrzy uvidíte k čemu to povede."

"Přiznám cokoli jiného, ale nevím nic o tom.

ručních granátech. I když, kdyby byly moje, byl bych se docela ochotný to přiznat. Protože koneckonců každý, kdo je utlačován. má právo se bránit, v případě potřeby i se zbraní v ruce."

"K čemu jste použil tu místnost?"

"Abych ukryl naše přátele, když po nich šla policie."

"Kdo tam zůstal?"

"To ze mě nedostanete."

"A o těch ručních granátech tedy nic nevíte?"

"Nic. V každém případě by bylo velmi hloupé, kdyby někdo v jedné místnosti držet ruční granáty a komunistickou literaturu. "*"

"Obojí je užitečné pro plnění vašeho programu. Zda Věděl jste, že ve skříni je komunistická literatura?" "Ano."

"Věděl." "Byly v pořádku moje," řekl po letech, když se ho zeptali, či ty ruční granáty vlastně byly.

"Balíčky adresované Komunistické organizaci mládeže, na Černé Hoře, Vojvodině, Makedonii a tak dále? A poznámky o tom, jak letáků a pamletáky, které jste nechal poslat?"

"Právě jsem se přiznal, že jsem šířil komunistickou propagandu," řekl Broz a zvýšil hlas. "To vám nestačí?"

Co ještě chcete, abych řekl? Nejsem, pane prokurátore, připraven se těmito záležitostmi podrobně zabývat. Musíte si je vypracovat sám.

význam nalezených poznámek co nejlépe vyřešit sám."

"Jste ve spojení s Moskvou?" zeptal se prezident.

"Jistěže jsme ve spojení s Moskvou. Jsme moskevská organizace."

"Spalí jste v v pokoji sám?"

"Ano, na čtyři noci mezi 20. červnem a začátkem června. srpna."

"Byla to náhoda, že se tam ty granáty našly?"

"Po tom, co se stalo 20. června, bylo třeba svalit vinu na..."

někoho a podle mého odhadu tam policie nastražila zbraně a granáty. granáty na nás. Mám nějaké zkušenosti s metodami. které policie používá. Zabili tři dělníky. Proto se museli něco hodit na dělníky. Proto nastražili zbraně aruční granáty."

"Předpokládám," zeptal se státní zástupce, "že jste to neudělali. náhodou nezabili ty tři dělníky sami, abyste mohli lovit v moři. neklidné vodě? Mimochodem, víte o těch letácích, které vyzývaly. ke stávce na 20. června?"

"Vím."

"Napsal jste je vy?"

"Nepsal."

"Byly nalezeny ve vašem pokoji... Stejně jako rozmnožovací stroj."

"Nevím, kdo je napsal nebo kdo je rozmnožil. Co jsem vím, je, že policie se mnou zacházela tím nejkrutějším a nejnelidštějším způsobem." A Broz launcdo podrobného popisu drsné zacházení, kterého se mu dostalo ze strany policie poté, co se mu dostalo o jeho hladovce a zoufalých výkřicích, které zažil při zatýkání. slyšel ze sousedních cel, kde byli jeho spoluvězni. byli vyslýcháni.

"Tyhle příběhy prostě vyprávíte, aby si lidé mysleli, že vás považovali za mučedníka," přerušil ho státní zástupce, "asi doufáte, že vám díky tomu pošlou z Moskvy peníze. Všichni ostatní vězni říkají, že s nimi bylo zacházeno dobře."

"Většinu obvinění jsem přiznal a nemám se čeho bát. Víím, že mě tak jako tak čeká dlouhý pobyt ve vězení. Ostatní se všichni bojí, co se jim stane, když něco řeknou. Proto říkají, že s nimi bylo dobře zacházeno."

Řízení skončilo 9. listopadu, kdy státní zástupce dále rozvinul svůj případ proti Brožovi a požádal o vysoký trest podle článku I zákona na obranu státu. Bylo Brozovým záměrem pronést projev v rřeč, v níž vyprávěl o tom, jak se stal komunistou, o svém dětství a mládí, o všem útlaku, nespravedlnosti a nerovnosti na světě, o boji chudých a neprivilegovaných proti bohatým a privilegovaným; vyprávěl také o roli, kterou v tom všem hrála, hraje a bude hrát komunistická strana.6 Sotva však začal, předseda soudu ho vyloučil z jednání, nedovolil žádnému z obhájců, aby řekl něco víc, a bránil se, aby se vyjádřil.řízení náhle ukončil. Načež Broz vyskočil a vykřikl na prezidenta: "Co může být lepším důkazem, že toto je policejní stát? Ať žije komunistická strana! Ať žije světová revoluce!" V tu chvíli došlo u soudu k výtržnostem, prezident přerušil jednání a obžalovaní byli násilím vyvedeni policií.

Rozsudky byly vyhlášeny v zaplněné soudní síni ve středu 14. listopadu ráno. Byly přečteny za naprostého ticha.Podle článku I zákona na obranu státu byl Josip Broz odsouzen k pěti letům odnětí svobody za to, že jako aktivní člen komunistické strany si pronajal místnost, z níž s pomocí neznámých spolupracovníků šířil komunistickou propagandu, a že za účelem podpory komunistických cílů zakoupil a ukryl čtyři německé ruční granáty a jeden revolver a střelivo. K trestu odnětí svobody v délce pěti let bylo připočteno dalších pět měsíců.z obvinění, která proti němu byla vznesena v Ogulinu před rokem. Dva z jeho spoluobžalovaných dostali kratší tresty odnětí svobody, zatímco další dva byli zproštěni viny.

Po přečtení rozsudků Broz vyskočil na nohy, obrátil se k davu a znovu třikrát vykřikl: "Ať žije komunistická strana! Ať žije Třetí internacionála!" Pak byl on i jeho společníci vyvedeni ven.

O tom všem podrobně informoval tisk a zveřejněné zprávy byly hojně čteny a předávány z a do zahraničí.m z ruky do ruky nespokojeným lidem po celé zemi. V

důsledku toho byla komunistická věc povznesena a pro mnoho lidí se Josip Broz stal hrdinou.

Kdyby u soudu zastával jinou linii, mohl dostat kratší trest. "Ale," řekl později jednomu příteli, "naše strana potřebovala ukázat, že být komunistou je hrdá věc, že strana si zaslouží bezvýhradnou loajalitu a oddanost svých členů a že stojí za to jít i do vězení, aniž by se přitom krčila před buržoazií nebosnažili zkrátit váš trest předstíráním respektu k jejich soudům a policii." I tím Josip Broz, ať už vědomě, nebo nevědomě, prokazoval svou neochvějnou poslušnost vůči příkazům Kominterny. "Ve svých zkouškách a útrapách," zněla rezoluce, kterou přijal Výkonný výbor Kominterny v dubnu 1926, "musí jugoslávská strana využít každé platformy, která se jí nabízí, k šíření komunistických myšlenek a politiky. Zvláštní pozornost musí strana věnovat tomu, aby sesvých členů u soudů a při policejních vyšetřováních. Dosud ne vždy plně využívali těchto příležitostí k obhajobě myšlenek strany před masami."

Většinu trestu si Broz odpykával v Lepoglavě, příjemném městečku ležícím na úpatí hor na hranicích rodného Záhoří. Vězení se nacházelo v bývalém paulánském klášteře, který byl v době Habsburků přestavěn k dnešnímu účelu. Jeho mechanické znalosti opět dle ho dobře připravil. Po nějaké době byl na základě toho pověřen vedením malé elektrárny, která dodávala elektřinu pro město a věznici, a za práci v ní mu byly povoleny knihy ke čtení a další vymoženosti. Jeho nové místo mu umožňovalo srovnatelnou volnost pohybu. Se šroubovákem v jedné ruce a zkušební žárovkou v druhé se mohl volně potulovat po ostatních celách a po celé budově. Někdy byl dokonce poslán s eskortou do vesnice to provádění oprav. Broz využil své příležitosti. Zanedlouho zřídil ve věznici komunistickou celu a brzy se v jejích šedých zdech usídlila prosperující stranická organizace. Časem se mu dokonce podařilo obnovit kontakt se soudruhy venku, a to díky přátelskému majiteli kavárny ve městě, který jeho eskortu zásoboval nápoji, a tak je zaměstnával dole, zatímco on mizel nahoře, zdánlivě kvůli opravě elektrického osvětlení, ale ve skutečnosti se radil s tajnými komunisty a komunistickými emisary ze Záhřebu.

V tom všem mu zdatně pomáhal jeden z jeho spoluvězňů, bělehradský Žid jménem Moša Pijade, který byl do Lepoglavy převezen z jiné věznice v lednu 1930 a poté zde působil jako pomocník elektrikáře. Pijade, který byl v roce 1925 odsouzen na čtrnáct let za ilegální vydávání a tisk komunistických novin, pocházel ze známé sefardské židovské rodiny, která byla v Jugoslávii dlouho usazená. Byl to podivný, asi čtyřicetiletý muž malého vzrůstu s knírkem jako zubní kartáček, tázavým výrazem a rychlými pohyby jako pták. Kromě toho, že byl talentovaným spisovatelem, byl také vynikajícím impresionistickým malířem a ve vězení se bavil malováním portrétů svých spoluvězňů a vězeňského personálu. Jeho skutečným posláním však byla marxistická dialektika. I nyní se věnoval překladu sebraných spisů Marxe a Engelse a byl vždy připraven k hádce o nějakém zapeklitém bodu marxistické doktríny. Broz anse brzy stali pevnými přáteli. Ačkoli se nikdy předtím nesetkali, Broz o něm slyšel jako o jednom z předních teoretiků strany, zatímco on ve vězení slyšel o Brozově odvážném chování při soudním procesu. Brozovi připadal Pijadeho rozhovor fascinující. Pijade byl zase ohromen trefností a přímočarostí otázek, které mu tento nepoučený mechanik kladl v průběhu jejich diskusí o komunistické teorii. Snímek pořízený v té době ukazuje tuto podivně sestavenou dvojici standing před jejich elektrárnou, Broz čilý a živě vypadající, Pijade hledící přes brýle jako sova, jeho myšlenky zdánlivě daleko v říši dialektického materialismu.

Broz strávil v Lepoglavě téměř pět let. Na konci této doby byl obviněn z pokusu o útěk a převezen do Mariboru ve Slovinsku, tehdy obecně považovaného za nejhorší vězení v Jugoslávii. Zde neměl žádné z privilegií, kterým se těšil doposud. "I tak se mu podařilo propašovat a přečíst si tdíla levicové

literatury, která mu byla tak drahá, obvykle maskovaná jako neškodná beletristická díla. Zacházení s vězni a životní podmínky v Mariboru byly podstatně horší než v Lepoglavě. Cigarety byly těžko k dostání. Když už nějakou dostali*, vězni se v jejím kouření střídali a nedopalek s nahromaděným nikotinem dychtivě vyhledávali. V přestávkách mezi výrobou nesčetných papírových sáčků vedli válku proti štěnicím s pomocí které se hemžilo věznicí. Nejúčinnější metodou bylo vypálit je z jejich úkrytů rozžhaveným drátem. Někdy, když byl Broz sám v cele, poslouchal, jak na železniční trati venku posunují vlaky. Tu a tam se strojvůdce objevil jako nováček ve své práci. Lokomotiva se rozjížděla s hukotem a zastavovala s náhlým skřípěním brzd", což trénovanému mechanikovi drásalo nervy.

Roky, které Broz strávil ve vězení, však nebyly zcela promarněné. Byly to roky, kteréčas na rozmyšlenou. Poprvé ve svém aktivním a rozjitřeném životě měl čas na rozsáhlou četbu. Využil ho k tomu, aby pokračoval ve svém skromném raném vzdělání a doplnil si ho. Přečetl celou řadu rozsáhlých děl z oblasti ekonomie, psychologie, sociologie a politologie. Četl Shakespeara, Johna Stuarta Milla O svobodě a knihu o řecké filozofii. Četl a znovu četl také díla Marxe a Engelse. A o tom všem hovořil s Mošou Pijadem a dalšími intelektuály.. "Bylo to," řekl dlouho poté*, "jako na univerzitě." Na otázku, zda ho věznění rozhořčilo nebo přimělo nenávidět tehdejší režim víc než předtím, odpověděl, že ne. "Na celou otázku jsem pohlížel/" řekl, "z čistě realistického a praktického hlediska. Snažil jsem se svrhnout jejich vládu. Bylo jen přirozené, že když mě chytili, tak mě umlčeli. Já bych na jejich místě udělal totéž. Vskutku jsem měl v úmyslu udělat totéž. když jsem byl na jejich místě."

Posledních několik měsíců trestu si Broz odpykával ve staré frankopánské věži v Ogulinu. Když byl v březnu 1934 konečně propuštěn, bylo mu řečeno, že od nynějška musí zůstat trvale v Kumrovci a každý den se hlásit úřadům. Ještě ve vězení si objednal nový elegantní oblek a dobré hnědé boty, které si měl obout, až vyjde ven. Oblékl si je a vydal se do Kumrovce.